

la franja Nord, car Alvar l'anota a Ansó, la Canal de Berdún, la Vall de l'Esca (cap a Sos del Castillo) (*Arch. F. Arag.* VIII, 27); en efecte el porta Boraó, i Rohlfs el recollí a Echo, Bielsa i Graus (*Le Gc.* 1, 2, §§ 297, 370). En fi també es diu encara de certs teixits: a Xiva de Morella, poble especialitzat en la fabricació d'espardenyes, feien allí la *tréna*, o sigui el trenat d'esparg que en forma la planta, i a Villors completaven la sola (1961).

Trena és el mot d'ús general en llengua d'oc per a «tresse» i «filet», documentat des del S. XIII (Estatuts de Montpeller i Libre de Sidrac, Rayn. v, 415b); avui prov. *treno* (TdF); i també en llgd. almenys a l'Alta Arieja (Sorjat, Rohlfs); val a dir que més enllà a l'Oest sembla haver-hi un gran hiatus en l'àrea occitana del mot: a la vall d'Aran només vaig recollir *trés-sa* (tant en el centre com a Bossost, 1924, 1915) i suposo que així deu continuar més a l'O., car Rohlfs no registra *treno* més que a les altes valls més occidentals (Arrens i les tres del Bearn), i allí ha de ser forma manllevada, que altrament la -N- entre vocals hauria caigut en fonètica gascona (potser manlleu aragonès? o de l'oc. ant. comú dels trobadors?).

De l'aragonès degué passar manllevat a alguns dialectes bascos, on *terna* consta només com roncalès (Azkue), amb la transposició de la *r* que és de llei en basc; i avui, segons Alvar, es diria *trena* en el castellà d'aquesta vall (on el basc s'ha extingit). En castellà es va usar *trena* a tota l'E. Mj. si bé només s'hi documenta en el sentit de 'veta' o 'galó': amb quatre cites aragoneses de 1362 a 1497, una d'un doc. de Castella del Nord el 1338, dues de textos literaris de Castella, i en els dicc. de Palencia i Nebrixa; més *capillejo trenado* en els dos bucòlics salmantins de fi S. xv; i resta en els xvi-xvii només com a terme germanesc per a 'presó'.

En canvi *treça* allà és molt freqüent en la llengua medieval, des del S. XIII: el subst., aplicat als cabells, i el derivat *cabello treçado*. Com és sabut és aquesta la denominació de la trena en fr. *tresse* (on es troba *trece*, amb la *c* etimològica, des del S. XII); també apareix *tressa* en llengua d'oc (genuf?); i *tréccia* és la denominació general de la trena de cabells en italià des dels orígens literaris (Petrarca, Boccaccio, Villani). En cast. modern, amb l'encreuament dels dos sinònims *treça* i *trena*, ha resultat *trença* (avui escrit *trenza*), que ja apareix en el 2.ª quart del S. xiv; d'això sembla deduir-se que *trena* també hi havia tingut el sentit de trena de cabells; el derivat *trençar* hi apareix antigament molt sovint canviat en *trançar* (cf. ací *TRENCAR*); i d'aquest deu resultar el port. *trança*, nom de la trena en tots els sentits, en aquesta llengua.

D'altra banda, en italià *trina* no és més que la «specie di guarnizione lavorata a trafori», però ja documentat des de Firenzuola (c. 1530-40), i *trinato* adj. des d'Allegri (c. 1595). Des del punt de vista italià l'etimologia del mot és evident, car essent les trenes generalment formades per la combinació de tres brancs o tres brins entretreixits (com diu Verdager, *infra*), ha de venir del distributiu llatí *TRINI*, *TRINAE*,

TRINA, 'triples', 'tres cada un',¹ com ja va indicar Diez (*Wb.*, 326).

Tenint *TRINI* la *ī* tònica llarga, és doncs regular fonèticament el resultat *trina* de l'italià; però no és satisfactori explicar la *e* anòmala del cat., oc. i cast. dial. i ant. *trena* per influència de *treça* (M-Lübke, *Das Kat.*, 125; *REW*, 8910), puix que justament aquest mot és italià i francès, que no entren en el canvi, i a penes cat. o oc. I d'altra banda l'origen de *treça* és problemàtic; tampoc convenç dir, com GdDiego, que és degut a *TRES*. Però sí es comprèn que es degui a la influència dels adjectius paral·lels ordinals *cinquè*, *-ena*, *sisè*, *-ena*, *setè*, *-ena* etc. Ja pogué començar en llatí vulgar, on eren *sexeni*, *septeni* etc.

No ens toca ací aclarir l'etimologia del tipus fr.-cast.-it. *tresse/treccia/treça*, que és un problema obscur (en tot cas element romànic antic): remeto per a això a l'estudi detingut del *DCEC/DECH*. De fet, però, aquest altre tipus no restà estrany a la nostra llengua: té l'aire de ser-hi manllevat del francès (com altres termes de moda i femenins), si bé no ho podem assegurar del tot, donada l'obscuritat de l'etimologia. A part del cas citat en JRoig: el trobem aplicat a la dona, en el *Curial*: «—Vilan cavaller, les donzelles prenets vós per les *treces*?» (*NCL*, II, 35), «—Ara via —dix Matta— almenys estant ací, sots segura que no us pendran per les *treces*» (1.ª ed., II, 15); «la dona --- prenent-la per la *tressa* dels cabells, la-s lançà als peus, e comensà-la ferament a batre ab lo dit bastó», *Decam.* (IX, § 9, 544.15).

Però també per a d'altres coses teixides: «un bracelet d'aur, qui és fet així com a cadena de *treça*, qui-s porta en lo braç» (1415, inventari d'Anfós IV el Magnànim). Avui usen encara el mot els pescadors del Maresme: *trés* (en tinc dibuix) «la corda gruixuda que voreja la xarxa, va unida a les malles pels 'fils d'armar' (paral·lels d'un a l'altre i separats per sengles intervals de cosa d'1 cm., que és també la distància, més o menys, que queda en blanc entre la xarxa i les malles); cada tros de *tressa* comprès entre dos fils d'armar és anomenat *pont*; hi ha una tressa a cada costat de la xarxa: la *tressa dels suros*, que va surant, gràcies a una renglera de trossos de suro; i la *tressa dels ploms*, més gruixuda que l'altra, com sigui que va plomada, i va al fons de la mar» (StPolM. 1929).

DERIV.: *Tressar* 'trenar': «Semíramis, regina --- com un jorn ella, estant en la sua cambra, pentinàs son cap, e oís dir que Babilònia havia rebel·lat, *tressada* la una part dels cabells tan solament, e l'altra part escampada e encara no composta, preses les armes, assetjà la ciutat, la qual a si mateixa subjugà abans que del tot hagués acabat de *tressar* l'altra part dels cabells; en memòria de la qual cosa, fo feta una gran estàtua --- en lloc alt, ab la una part dels cabells solta, e ab l'altra *tressada*», BMetge (*Sommi* IV, *NCL.*, 136.11). *Destreçar*: «aquelles qui eren stades arrapades [les Sabines] --- lurs cabells *destreçats*, lurs robes esquinçades, se meteren en lo mig loc dels batallers, e pregaren l'una partida e l'altra de fer pau», en una trad. del *De Civitate Dei*, que sembla de fi del S. xiv